

Czimre Klára¹

EURORÉGIÓK: VÁLASZLEHETŐSÉGEK A HATÁROK SZEREPÉNEK VÁLTOZÁSÁRA

BEVEZETÉS

Az eurorégiók kategóriarendszerének a felállítása különösen fontos feladat a különböző összehasonlító elemzések elvégzéséhez, hiszen az egységes szempontrendszereknek köszönhetően az egyes együttműködések egyenrangú entitásokként kerülnek be az Európai Unió megfelelő rendszereibe és elérhető válnak az érintett intézmények számára. Így például a gyakorlati szerepük megnyilvánulhat akár a pénzügyi támogatási rendszerek igazságosabb és objektívebb odaítélésében is. Hasznosságukat alátámasztja az a tény is, hogy ezáltal átláthatóvá válik az eurorégiók évről-évre szélesedő köre.

Az intézményi szinten működő határon átnyúló együttműködések esetében leggyakrabban használt csoportosítási módszer az együttműködések alapításának időpontjához és időtávjához kapcsolható, amely a magyar szakirodalomban is széles körben alkalmazott módszernek számít (Rechnitzer 1999, Hardi 2001, Süli-Zakar 2003, Baranyi 2007). Nemzetközi szinten is sokan választják ezt a módszert, amelyet a terület földrajzi kiterjedésével és helyzetével, együttműködési szintjével (Perkmann 2003), hosszú- és rövidtávú fejlettségi szintek (AEBR, 1997), vagy éppen az együttműködő partnerek szintje és a területi érintkezés (AEBR LACE Guide, 2000) elhatárolásával egészítenek ki. Az Európai Unió 2007-2013 közötti támogatási programjának összeállításakor a támogatási programokat a megfelelő együttműködési formákhoz igazította, és bevezette az európai területi együttműködési csoportosulás (EGTC) intézményi formáját.

A már létező csoportosítási módszerek közül jelen tanulmányban csak azokat mutatom be, amelyek hozzásegítettek a kutatás eredményeként végül felállított kategória rendszer kialakításához. Ezek rövid áttekintése után kiemelem az általam kialakított kategorizálási rendszerek módszereit, néhány példával és adattal alátámasztva.

AEBR

Az AEBR értelmezésében számos kategorizálási lehetőség felmerült már a szervezet 30 éves fennállásának folyamán. Ezek azonban nem komplex mutatók alapján történtek, így természetesen eltérő eredményeket hoztak. Lényegüket tekintve, fontos kiemelni, hogy ezek az AEBR által használt kategóriák mindig valamilyen elemzésnek az alapját jelentették.

AEBR TAGSÁG ALAPJÁN

Az AEBR nyilvántartása szerint jelenleg mintegy 209 (187 CBC és 22 EGTC) határon átnyúló együttműködésként és határmenti régióként nyilvántartott terület létezik Európában. Ezek 7,7%-a (16 együttműködés) nagy földrajzi alapterületen működő határon átnyúló együttműködés, 10,5%-a (22) Európai Területi Együttműködési Csoportosulás (EGTC), 16,3%-a (34) határmenti régió, 65,5%-a (137) határon átnyúló együttműködés (CBC). Azoknak a határon átnyúló együttműködési formáknak az aránya, amelyek nevében szerepel az „eurorégió” kifejezés 38,8% (81). (www.aebr.eu) Az AEBR a fenti három kategóriába sorolja az általa nyilvántartott határon átnyúló együttműködések, amit azok AEBR-hez fűződő viszonyukkal egészít ki. Az AEBR tagságot tekintve négy eset lehetséges (1. táblázat).

¹ Czimre Klára: Debreceni Egyetem, Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék

E-mail: czimre.klara@science.unideb.hu

1. táblázat Határon átnyúló együttműködések és határmenti régiók Európában az AEBR-hez fűződő viszonyuk szerint

Státusz	Teljes tag		Részben tag		Nem tag		CBC Tervezet		Összesen	
	db	%	db	%	db	%	db	%	db	%
Nagy területű CBC	4	25	0	0	12	75	0	0	16	100
Határmenti régió	29	85,3	0	0	5	14,7	0	0	34	100
CBC	47	34,3	20	14,6	62	45,3	8	5,8	137	100
<i>Ezekből eurorégió</i>	35	43,2	10	12,3	35	43,2	1	1,2	81	100
Összesen	80	42,8	20	10,7	79	42,2	8	4,3	187	100

Forrás: AEBR adatai alapján (www.aebr.eu) saját összesítés, 2011

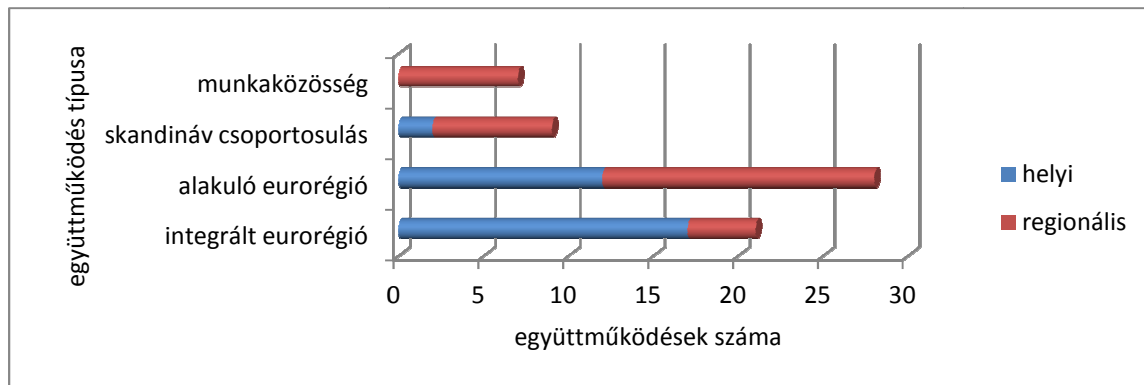
MARKUS PERKMANN CSOPORTOSÍTÁSI KONCEPCIÓJA

Markus Perkmann egyik 2003-ban megjelent cikkében nyilvántartásba vette az eurorégiókat hivatkozva arra, hogy a határon átnyúló régiók jelentőségét csakis akkor lehet megérteni és mérni, ha mennyiségi indikátorokat összesítünk. (Perkmann 2003) A legfontosabb kérdések közé tartozik a meglévő kezdeményezések száma, intézményi formája, a résztvevők típusa, és a jelenlegi határon átnyúló együttműködések körébe tartozó kezdeményezések időzítése. Hivatkozik az Európa Tanács 1995-ben megjelent „Határon átnyúló együttműködések kézikönyvé”-re, illetve az AEBR adatbázisára, azonban véleménye szerint ezek a határon átnyúló kezdeményezések pontatlan definíciójából adódóan csak bizonyos szempontokból használhatók. A gondot elsősorban abban látja, hogy a határon átnyúló régiók jelentősen különböznek egymástól. Ezért Perkmann összeállított egy adatbázist (2. táblázat, 1. ábra), amely elsősorban az AEBR által publikált határon átnyúló együttműködések listája volt, amelyet kiegészített az AEBR honlapjáról származó információkkal, AEBR és EU dokumentumokban olvasottakkal, és egyéb interneten elérhető határon átnyúló régiókra vonatkozó információkkal. Emellett interjúkat is készített néhány határon átnyúló együttműködésben résztvevő személlyel. Ő 73 eurorégiót, illetve hasonló határon átnyúló struktúrát vizsgált meg és készítette el kategorizálását a határon átnyúló régió típusa (integrált eurorégió, alakuló eurorégió, skandináv csoportosulások, munkaközösségek) és a résztvevők köre alapján.

2. táblázat A határon átnyúló együttműködések osztályozása Perkmann szerint

Földrajzi szempont	kicsi	nagy
magas együttműködési intenzitás	integrált mikro határon átnyúló régiók ('EUREGIO') – integrált eurorégió	skandináv csoportosulások ('Arge Alp')
alacsony együttműködési intenzitás	alakuló határon átnyúló régiók ('Transmanche Region') – alakuló eurorégió	munkaközösségek ('Arge Alp') – legalább négy régió együttműködése

Forrás: Perkmann, M. 2003

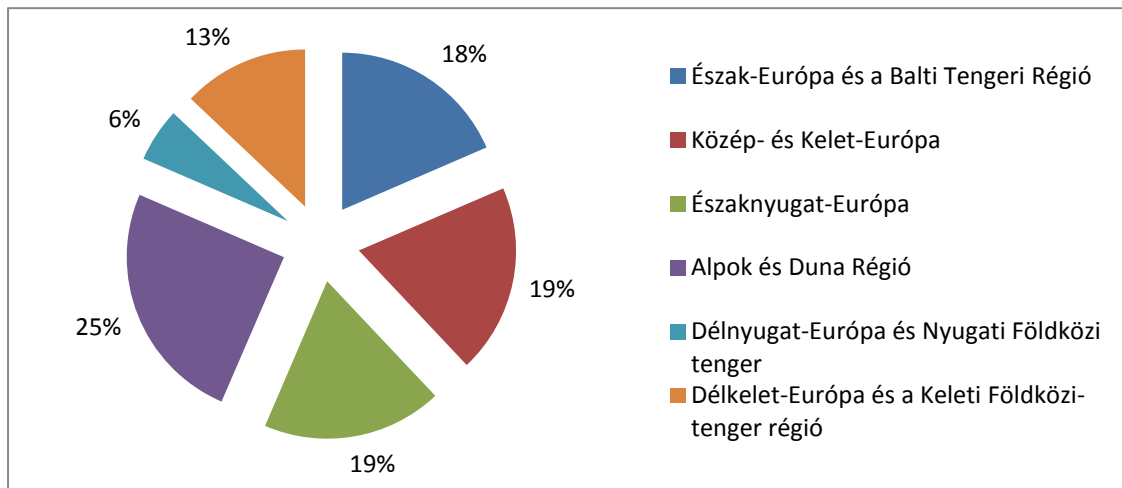

1. ábra A határon átnyúló együttműködések típusai Markus Perkmann szempontjai alapján
(Forrás: Perkmann, M. 2003 táblázata alapján – saját szerkesztés)

Emellett Perkmann a határmenti régiók földrajzi megoszlását is vizsgálta, és kimutatta, hogy az általa vizsgált 73 határmenti együttműködés 47%-a az EU belső határai mentén (EU-15, publikáció éve: 2003), 23%-a az EU és Közép- és Kelet-Európa országai között, 22%-a az EU és Svájc, illetve Norvégia között és maradék 8%-a Közép- és Kelet-Európai országok között jött létre. Az együttműködések intenzitásának vizsgálatából azt a következtetést vontam le, hogy Németország határmenti régió voltak a leginkább intenzívek a határon átnyúló kezdeményezések működtetését tekintve, ami azt jelentette, hogy a magas intenzitású helyi szereplők által működtetett esetek 85%-a rendelkezett német tagrégiókkal. Földrajzi szempontokat is szem előtt tartva Perkmann azt is megállapította, hogy ez a jelenség elsősorban a Rajna-tengely, Németország nyugati és déli határai, mentén figyelhető meg. Nyilvántartásából kiderül, hogy hasonlóképpen intenzívnek tekinthető a skandináv országok helyzete, ugyanakkor Olaszországban és Franciaországban inkább alacsonyabb intenzitásúak a határon átnyúló régiók a helyi szint relatív gyengesége és a regionális szint viszonylagos erőssége miatt. Az eurorégiók alapításának függvényét mindössze az alapításuk évének tükrében tekinti át, azaz nem köti azokat konkrét eseményekhez. Ugyanakkor három következtetést fontosnak ítélem meg a vizsgálataim szempontjából: (1) az 1958 és 1990 között alapított eurorégiók általában magasabb intenzitásúak, míg az 1990 után alapítottak inkább alacsony intenzitásúak; (2) a hetvenes években alapított legtöbb alacsony intenzitású határon átnyúló együttműködés munkaközösség volt; és (3) a jelenlegi alacsony intenzitásúak legnagyobb része Kelet- és Közép-Európában alakult.

EURÓPA MAKORÉGIÓI SZERINT

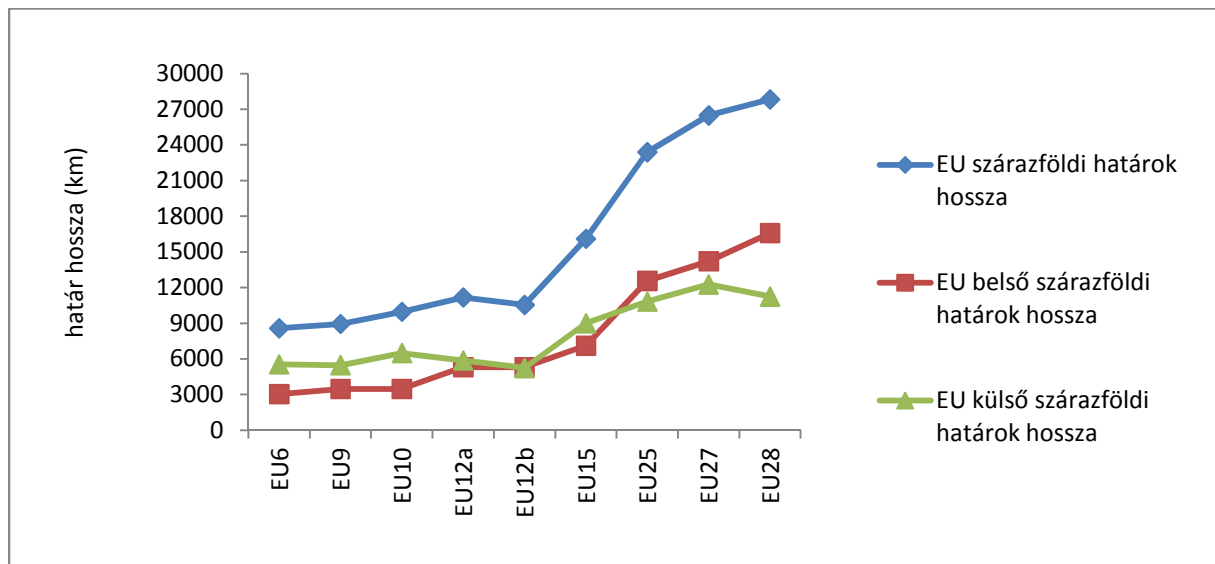
Olyan csoportosítási módszerrel is találkozhatunk, ami Európa makrorégiói szerint veszi számba az eurorégiókat és egyéb határon átnyúló együttműködések. A www.euregio.nrw.de ennek megfelelően csoportosította az általa nyilvántartott 109 együttműködést hat nagyrégióra osztva azokat. (2. ábra)

2. ábra Határon átnyúló együttműködések makrorégiók szerint
(Forrás: www.euregio.nrw.de adatai alapján saját szerkesztés)

A KUTATÁS FOLYAMÁN VÉGZETT SZÁMÍTÁSOKON ALAPULÓ SAJÁT KATEGORIZÁLÁSI MÓDSZEREK

A kutatás eredményének európai viszonylatban vett újdonságát az adja, hogy az eddigi kategorizálási javaslatok egyike sem vette figyelembe az egyes eurorégiók tagrégióinak – és ezáltal anyaországainak – az Európai Unióhoz való csatlakozási évét, körülményeit, illetve az ezáltal kialakult határtípusokból adódó sajátosságokat. A kutatásban alkalmazott rendszerezési javaslat, amely a szerző véleménye szerint az eurorégiók munkájának elemzéséhez elengedhetetlen, a hangsúlyt az Európai Unió bővítési hullámaihoz, a csatlakozás éveikhez köti, különös hangsúlyt fektetve az ennek következtében megváltozott határviszonylatokra (3. ábra). Ezt elsősorban az a tény indokolja, hogy az Európai Unió bővítési folyamatainak köszönhető a határon átnyúló együttműködések jogi és pénzügyi hátterének megteremtése és fejlődése is.

3. ábra Az EU szárazföldi határok hosszának változása az EU megalakulása óta eltelt időszakban

3. táblázat A határok szám- és hosszarányainak változása az Európai Unióban a legutóbbi bővítések eredményeképpen

	EU15 (1995-2004)	EU25 (2004-2006)	EU27 (2007-2013)	EU28 (2013-) ¹
EU szárazföldi határok hossza (km) ²	16 097	23 389	26 476	27 825
EU szárazföldi határok száma	33	55	63	66
EU belső határok száma	15	30	34	36
az összes %-ában	45,5%	54,5%	54%	54,5%
EU belső határok hossza (km)	7 104	12 565	14 212	16 584
az összes %-ában	44,1%	53,7%	53,7%	59,6%
EU külső határok száma	18	25	29	30
az összes %-ában	54,5%	45,5%	46%	45,5%
EU külső határok hossza (km)	8 993	10 824	12 264	11 241
az összes %-ában	55,9%	46,3%	46,3%	40,4%

¹ A következő bővítés 2013. július 1-jén várható, amikor Horvátország csatlakozik az EU-hoz. A többi tagjelölt állam (Izland, Macedónia, Montenegró, Törökország) és potenciális tagjelölt ország (Albánia, Bosznia-Hercegovina) esetében még nincs meghatározott időpont a csatlakozásra vonatkozóan.

² A törpeállamok (Andorra, Monaco, San Marino, Vatikán) nélkül számolva.

A kategorizálás elkészítése során háromféle megközelítést alkalmaztam:

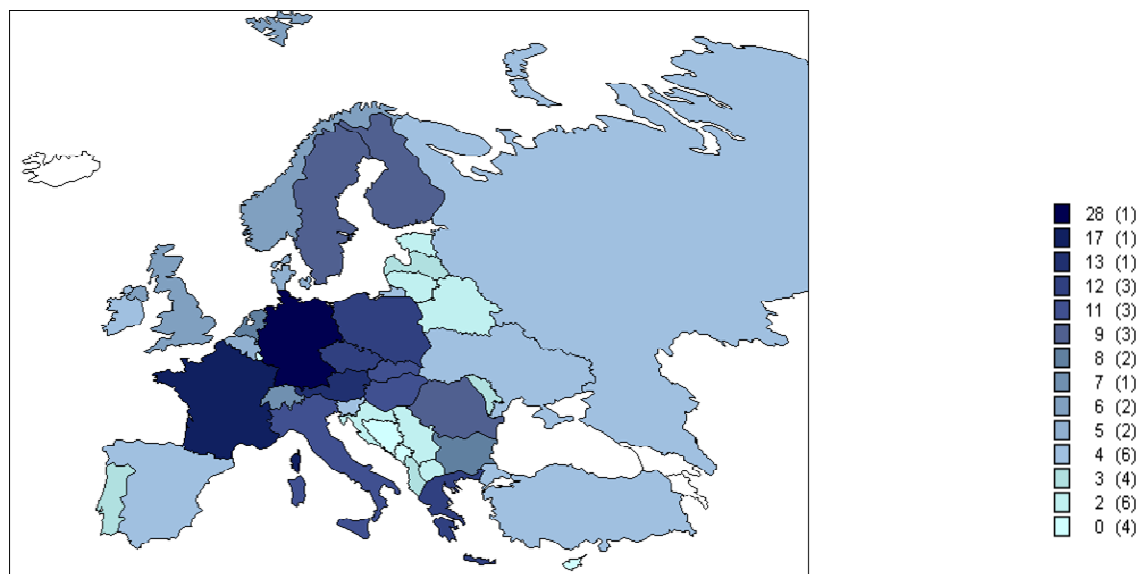
- (1) országok szemszögéből
- (2) határok szemszögéből
 - (2a) országhatáronként
 - (2b) határtípusonként
- (3) eurorégiók szemszögéből

EURORÉGIÓK ELEMZÉSE ORSZÁGONKÉNT

Az eurorégiók és egyéb határon átnyúló együttműködések országonkénti vizsgálatánál az Európai Unió tagországait három szempont alapján vettem össze: (1) az Európai Unióhoz való csatlakozás éve, (2) a határai mentén működő eurorégiók száma, és (3) a szomszédos országainak száma. Lényegét tekintve e három mutató az eurorégiók számának országonkénti eltéréseit a szomszédos országok számával összesítésben vizsgálja. Ugyanakkor rávilágít, hogy létezik-e összefüggés a három tényező között, és hogy a csatlakozás évének vagy a szomszédos országok számának van erőteljesebb hatása az eurorégiók számának országonkénti eltéréseire. Természetesen e három tényező összefüggéseit a társadalmi-gazdasági-politika folyamatok is tovább befolyásolják, de a kutatásban alkalmazott három megközelítés szintézise több irányból is rávilágít a csatlakozás évének és az eurorégiók számának összefüggéseire.

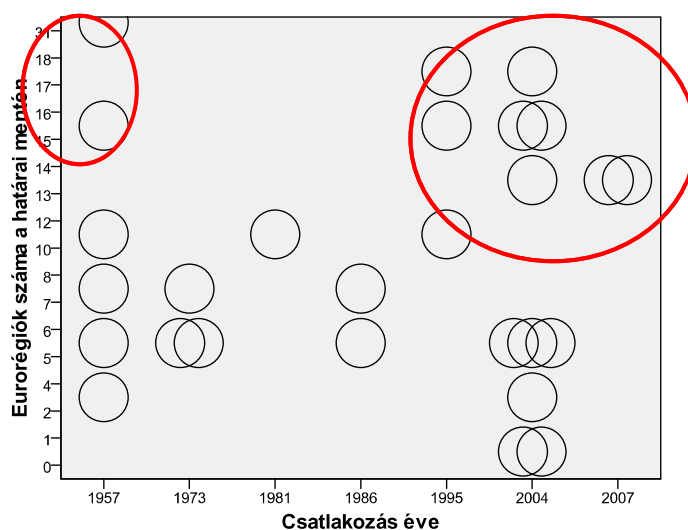
A 4. ábra Európa országait a 2005-ben működő határon átnyúló együttműködések alapján mutatja be. Ennek a nem sokkal az ötödik bővítés után készített felmérésnek az eredménye azt bizonyítja, hogy az egyes országok földrajzi helyzete, szomszédos országainak és szárazföldi határainak száma fontos szerepet játszik az együttműködésekben való részvétel számának alakulásában. Németország, Franciaország és Ausztria vannak a legkedvezőbb helyzetben, míg a Balti-államok és a Nyugat-Balkán országainak határmenti régiói vettek részt a legkevesebb számú határon átnyúló együttműködésben. A Nyugat-Balkán esetében a

politikai helyzet, a korábbi évek embargói és háborús körülményei gátolták az ilyen irányú együttműködések létrejöttét – ami ma már megváltozott és mint tagjelölt és potenciális tagjelölt országok aktív szerepet vállalnak a határon átnyúló együttműködésekben is.

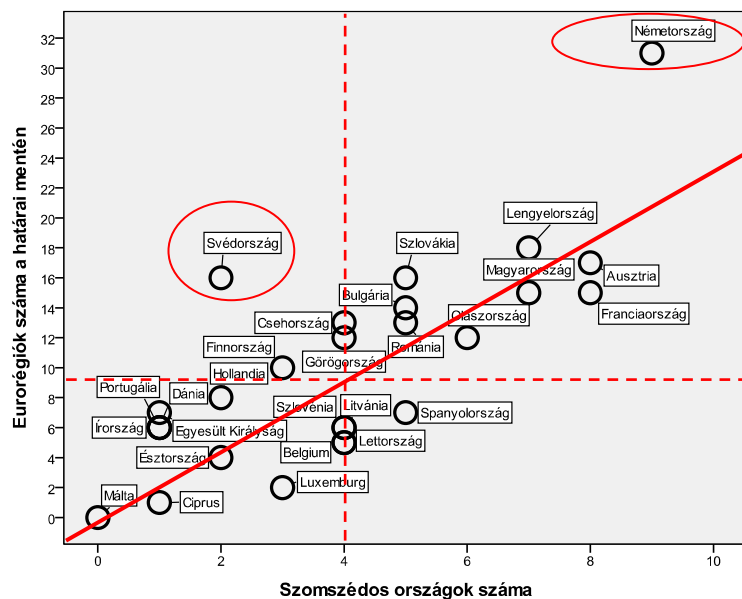
4. ábra Európa országainak eurorégiós együttműködésekben való részvétele (2005. év végi állapot)

A 5. ábra az Európai Unió 27 országát a csatlakozásuk éve és a határaik mentén alapított eurorégiók száma szerint mutatja be. Az ábrán világosan látszik, hogy a csatlakozás éve szempontjából két év tekinthető vízvonalnak. Az egyik az alapító országok köréhez kapcsolódik (1957) a másik pedig a rendszerváltást követő első, illetve az azt követő csatlakozási évek (1995, 2004, 2007). Ebben az összefüggésben ez azt mutatja, hogy az együttműködési készség egyrészt az alapító országok között a legszorosabb, másrészt pedig a rendszerváltást követően nyitottá vált országok között. A köztes időszakban csatlakozott országok tekintetében elmondható, hogy nincs köztük egy kiugróan magas számú eurorégióval rendelkező ország sem.

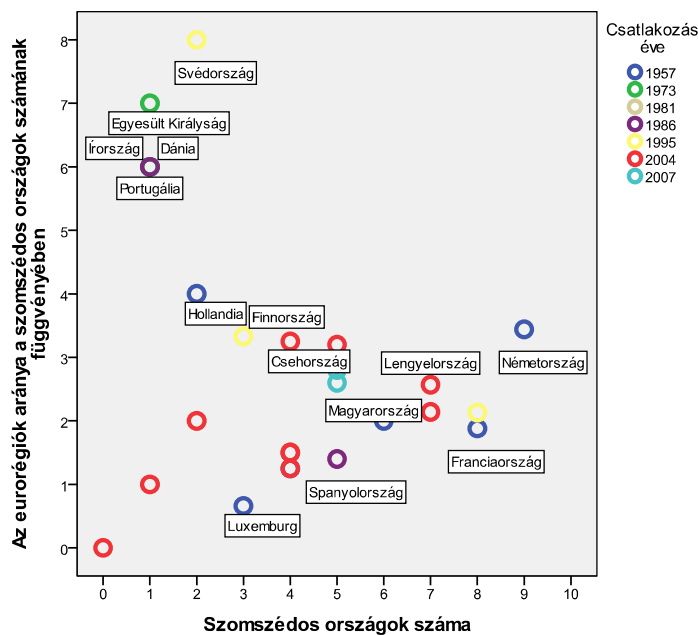
5. ábra A csatlakozás évének és az eurorégiók számának összefüggései

A hipotézis, miszerint a szomszédos országok számának növekedésével egyenesen arányosan nő a határon átnyúló együttműködések száma bizonyítottan tekinthető a 6. ábra alapján.

6. ábra A szomszédos országok számának és az eurorégiók számának összefüggése

Két ország esetében tapasztalható kiemelkedő eltérés. Az egyik Németország, amely messze kimagasló számú határon átnyúló együttműködésben vesz részt – mintegy alátámasztva a tényt, hogy Európa leghosszabb szárazföldi határával (3621 km) és legnagyobb népességszámával (82 millió felett) rendelkezik. Németország aktivitása szoros összefüggésben áll azzal a ténnyel is, hogy az öt körülvevő szomszédos országok közül Csehország és Lengyelország szintén viszonylag aktívnak tekinthető (7. ábra).

7. ábra Az eurorégiók aránya a szomszédos országok számának függvényében

A másik Svédország, amely európai viszonylatban szintén hosszú szárazföldi határral rendelkezik, de mindössze 2 országgal szomszédos. Ennek ellenére mindössze három olyan ország van, amely több együttműködésben vesz részt (Németország – 31, Lengyelország – 18 és Ausztria – 17). Köszönhető ez utóbbi a skandináv országok egymás közötti szorosabb együttműködési készségének és a szomszédos országokkal való nagyobb hasonlóságának. Svédország, Dánia, Portugália, Írország és az Egyesült Királyság esetében a szomszédos országok alacsony számának (1-2) ténye mellett az eurorégiók magas száma (6-7, 16) magyarázza, hogy egy-egy ország átlagosan 6-8 együttműködésben vesz részt. Ez természetesen nem egy olyan mutató, amely abszolút értéként valós képet nyújt az egymással szomszédos országok részvételéről, de egyfajta aktivitási indexként értékelhetők és viszonyítási alapot nyújthatnak.

A fentiekkel összefüggésben (6. ábra) a következő kategóriák felállítása javasolható a három tényezőre hivatkozva (4. táblázat):

4. táblázat Az eurorégiók megoszlása az országok szemszögéből

	szomszédos országok száma alacsony	szomszédos országok száma magas
eurorégiók száma alacsony	<i>Málta, Ciprus, Lettország, Litvánia, Szlovénia, Belgium, Luxemburg, Észtország</i>	Spanyolország
eurorégiók száma magas	Svédország, Dánia, Hollandia, Portugália, Írország, Egyesült Királyság, Finnország, Csehország, Görögország	<i>Románia, Bulgária, Szlovákia, Magyarország, Ausztria, Franciaország, Lengyelország, Németország, Olaszország</i>

A táblázat mezőiben szereplő országok közül a dőlt betűsek az alapító országok (1957) és a 2004-ben és 2007-ben csatlakozott tagállamok. Itt jól látszik, hogy az ezekben az években csatlakozott országok esetében az eurorégiók száma arányban áll a szomszédos országok számával. Ez azt mutatja, hogy a három tényező között létezik összefüggés, és ezért az eurorégiók vizsgálata indokolt e tényezők vonatkozásában.

EURORÉGIÓK ELEMZÉSE ORSZÁGHATÁRONKÉNT

A jelenleg 27 tagú Európai Unió belül a szárazföldi határok száma 63 (törpeállamokkal közös határokkal együtt: 71). Az EU-n belüli helyzetük szempontjából ezeket a határokat tekinthetjük (1) belső, (2) külső, vagy (3) ideiglenes külső határoknak. Ez a megközelítés az egyszerűsített verzió, ami azt jelenti, hogy az Európai Unió területét egységesnek tekintjük és nem differenciálunk a csatlakozás évéhez viszonyítva. Így annyit teszünk csak, hogy a 3. táblázatban szereplő adatokat finomítjuk, és a külső határokat tovább bontjuk külső és ideiglenes külső határookra. Az ideiglenes külső határok fogalma a tagországok és tagjelölt országok közötti határokat jelöli (8. ábra). Így azt látjuk, hogy az összes határ 31,7%-a valós külső határ, míg 14,3%-a ideiglenes külső határ. (Mivel az EU határmentiségre vonatkozó politikájában a belső-külső határok dichotómiája érvényesül (eltérő pénzügyi támogatásokat és forrásokat feltételezve), ezért különösképpen is érdekes annak megfigyelése, hogy az ideiglenes külső határok mentén melyek az elérhető források, illetve az érintett régiók milyen aktivitással fordulnak feléjük. A 2004-2007 közötti időszakban ennek egyik legjobb példája a magyar-román határterület volt, amely különösen nagy aktivitást mutatott – és mutat ma is – ebben a vonatkozásban. Tehát Románia már a 2007-es csatlakozása előtt is aktívan jelent meg a pályázati folyamatokban, ezáltal megalapozva a 2007-2013-as időszakban eddig tapasztalt sikerességét.

A másik, komplexebb megközelítés a 2004-es csatlakozási évet veszi viszonyítási alapnak, amelyet több szempont is indokol:

- (1) A 2004. május 1-jén végbement bővítés volt a legnagyobb volumenű az Európai Unió történelme során mind a határok mennyiségét mind a hosszát tekintve.
- (2) A bővítés következményeként az Európai Unión belüli belső és külső határok aránya felcserélődött mind a hosszuk, mind pedig a számukat tekintve, és ez arány a 2007-es bővítést követően, illetve előreláthatóan 2013 után is megmarad.
- (3) A 2004-ben csatlakozott országok zöme (80%-a) a volt KGST, illetve Szovjetunió tagországainak köréből kerültek ki, ami bizonyos szempontok alapján homogénné teszi őket (pl. határok jellege).
- (4) A kutatás folyamán a határok és az euroregionális folyamatok vizsgálatánál a hangsúly Magyarországon és határain van, ezért törvényszerű, hogy Magyarország csatlakozási évét vegyük alapul.

Mindezek alapján a csatlakozási folyamatok összefüggésében történt határvizsgálatok esetében az EU tagországok határai hat határkategóriába sorolhatók, (5. táblázat) amelyek közül kitüntetett szerepe van a jelenleg kilenc – öt tagjelölt, illetve két potenciális tagjelölt országgal közös – ideiglenes külső határnak.

5. táblázat Az Európai Unió tagállamainak határtípusai (2012)

	Határok száma	Határok százalékos aránya	Kumulatív százalékos arány
belső határ két régi tagállam között	16	25,4%	25,4%
belső határ egy régi és egy új tagállam között	8	12,7%	38,1%
belső határ két új tagállam között	10	15,9%	54%
ideiglenes külső határ	9	14,3%	68,3%
régi tagállam külső határa	7	11,1%	79,4%
új tagállam külső határa	13	20,6%	100%
összesen	63	100%	

Országokénti bontásban vizsgálva a határtípusok megoszlását felfigyelhetünk Magyarország speciális helyzetére. Az Európai Unió jelenlegi 27 tagországa közül Magyarország az egyetlen, ahol megtalálható az összes lehetséges határtípus (természetesen a régi tagállamok közötti és a régi tagállamok külső határa kivételével):

- (1) belső határ régi tagállammal: magyar-osztrák határ
- (2) belső határ új tagállammal: magyar-szlovák, magyar-szlovén határ
- (3) belső határ még újabb (utánunk csatlakozott) tagállammal: magyar-román határ
- (4) ideiglenes külső határ tagjelölt állammal: magyar-horvát határ
- (5) ideiglenes külső határ potenciális tagjelölt állammal: magyar-szerb határ
- (6) külső határ a tagság reményével nem rendelkező állammal: magyar-ukrán határ

Ez azért is egy fontos jelenség, mert már a 2004-es csatlakozást követően is Magyarország volt az egyetlen olyan ország, ahol az összes határtípus jelen volt. (Czimre K., 2005) Már a korábbi (2004 előtti) vizsgálatok is rámutattak, hogy Magyarország határai és határmenti együttműködései, eurorégiói, nagyon jól reprezentálják az Európai Unió újonnan (2004 után) csatlakozott országainak problémáit, mivel gyakorlatilag az összes lehetséges határtípus és az azok mentén létrejött határmenti együttműködés/eurorégió fellelhető. Ennek jelentősége természetesen nem elhanyagolható, hiszen mind a jogi kérdések, mind pedig a pénzügyi források elérhetősége számos olyan problémát vet fel, ami egyedülállóvá teszi Magyarországot Európában. Ugyanakkor azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a

tagjelölt és potenciálisan tagjelölt országok számára Magyarország jelenti ilyen értelemben az „utolsó bástyát” vagy akár az „ugródeszkát”.

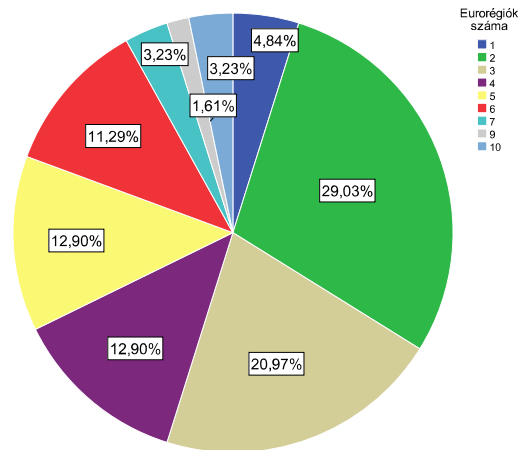
Hogyan hatott, illetve hat mindez a határon átnyúló együttműködésekben való részvételre? Az aktivitást tekintve megállapítható, hogy az új tagállamok belső határai és a régi tagállamok külső határai tekinthetők a leginkább aktívoknak, hiszen itt olyan határszakaszokkal (magyar-szlovák, illetve svéd-norvég) is találkozunk, amely mentén 10 határon átnyúló együttműködés is kialakult. Magyarország és Szlovákia határszakasza mindkét ország viszonylatában a leghosszabb (677 km) – így az együttműködésre alkalmas területi egységek is több lehetőséggel bírnak. Összehasonlítva a 63 határszakasz hosszát, mindössze hat olyan határszakasz létezik az Európai Unió országaihoz kapcsolódóan, amelynek hossza meghaladja ezt az értéket. Ezek közül mindössze kettő belső határ (portugál-spanyol: 1214 km, osztrák-német: 784 km), a többi az EU külső határát képezi (svéd-norvég: 1619 km, finn-orosz: 1340 km, finn-norvég: 727 km, olasz-svájci: 740 km). A felsorolt skandináv országokhoz kapcsolódó határok szintén nagy aktivitással jellemezhetőek a határmenti régiók együttműködésekben való részvételét tekintve.

Azt is megfigyelhetjük, hogy az új tagországok külső határai és az ideiglenes külső határok között nem létezik olyan, ahol 5-nél több együttműködés jött volna létre, hanem ezek száma leggyakrabban 2-3. (6. táblázat) Érdekességként érdemes megjegyezni azt is, hogy a vizsgált 63 határszakasz összesen 306 esetben vesz részt határon átnyúló együttműködésben, és kiemelkednek az új tagállamok közötti határszakaszok, ahol átlagosan 8 határon átnyúló együttműködés jut 1 határszakaszra.

6. táblázat A határtípusok és az eurorégiók számának összefüggései

Határtípus	Eurorégiók száma									Összesen
	1	2	3	4	5	6	7	9	10	
Belső R-R	1	6	2	1	1	4	0	1	0	16/61
Belső R-Ú	0	1	3	1	2	1	0	0	0	8/31
Belső Ú-Ú	0	1	3	2	0	1	1	0	1	9/73
Külső R	1	1	0	1	1	1	1	0	1	7/35
Külső Ú	1	5	2	2	3	0	0	0	0	13/40
Ideiglenes	0	4	3	1	1	0	0	0	0	9/66
Összesen	3	18	13	8	8	7	2	1	2	63/306

Azt is megállapíthatjuk, hogy a határszakaszok 50%-a 2 vagy 3, míg egynegyede 4 vagy 5 együttműködésben kooperál (8. ábra) A régi tagállamok közötti belső határok mentén a leggyakoribb a 2 eurorégió jelenléte az egyes határszakaszon, és meglepő módon viszonylag magas értéket (4) képviselnek azok a régi tagországok közötti határszakaszok is, ahol 6 együttműködés is található.

8. ábra Az eurorégiók számának gyakorisági megoszlása

A határokra és határtípusokra alapozott csoportosítási eljárás egyre közelebb visz a határon átnyúló együttműködések realitásához és kartografikus ábrázolási elvárásához. Az eltérő határtípusok mentén alapított együttműködések egymástól eltérő jogi háttérrel rendelkeznek, eltérő pénzügyi támogatásra számíthatnak (ld. Phare CBC – Interreg, ENPI). Ezért a különböző határtípusok egyidejű jelenléte az egyes eurorégiókban (pl. Kárpátok Eurorégió, Regio Basiliensis) kifejezetten mozgalmassá teszi a szunnyadó Európát.

ÖSSZEHASONLÍTÓ ADATLAPOK – EURORÉGIÓ KÁRTYÁK

Az összehasonlító adatlapok célja egy a határon átnyúló együttműködések olyan egységes szempontrendszer szerinti nyilvántartása, amely lehetővé teszi azok összehasonlíthatóságát és akár pályáztatását. Ennek érdekében egy 25 szempontot tartalmazó adatlap összeállítására került sor alapvetően öt témakör köré csoportosítva: (1) Európai Unión belüli helyzetre, (2) méretre, (3) elérhetőségre és (4) működésre vonatkozó adatok, valamint (5) számításba véve helyüket a Perkmann-féle csoportosításban és a makrorégiókhoz tartozásra vonatkozóan. Jelenleg 142 eurorégióra és munkaközösségre vonatkozóan készültek el az adatlapok, és továbbra is zajlik a munka. A már meglévő adatlapok engedik bizonyos következtetések levonását, amelyeket a további adatfelvételek már nagy valószínűséggel nem módosítani fognak, hanem inkább alátámasztani. Ezek egyike az eurorégiók alapítási évének és a bővítési szakaszok összefüggésére tett megállapítás, miszerint az érintett tagországok régiói esetében (kivételet képeznek természetesen az Európai Közösség alapító tagjai) az esetek közel 80%-ában a határon átnyúló együttműködés alapítására az érintett országok valamelyikének a csatlakozását megelőző évben került sor. Ez a jelenség jellemző módon mind a hat bővítési időszakokra igaz, de különösképpen megfigyelhető a 2004-ben csatlakozott országok esetében. Ez azt a következtetést teszi indokolttá, hogy Európában ezen együttműködések „ugródeszkát” és egyfajta „mini-laboratóriumot” jelentenek, ahol a csatlakozásra váró országok gyakorolni és bizonyítani tudják együttműködési készségüket és képességüket.

A másik fontos megállapítás az együttműködések földrajzi helyzetét, méretét és ezáltal a Perkmann által használt intenzitást érinti. Megfigyelhető, hogy Európa északi, illetve keleti és délkeleti területein elhelyezkedő eurorégiók nagyobb alapterületűek (munkaközösségek, skandináv csoportosulások), míg a kontinens belső területein inkább jellemző a 2-3 tagországgal és 5-6 tagrégióval működő eurorégiók jelenléte.

Az elmélyülés mértékét a vizsgált határon átnyúló együttműködések olyan kérdései alapján mértem, mint a szervezeti felépítésében működő munkabizottságok tevékenységi köre, a közös célok, és a projektekben való részvétel. Ez utóbbit természetesen nagyban

befolyásolta az adott eurorégiók alapítási éve. Erre vonatkozóan elkülönülten vizsgáltam az egyes bővítési szakaszokra lebontva az együttműködéseket. Míg az 1989 előtt (Interreg I bevezetési éve) alapított eurorégiók részvétele egyenletes volt, addig az ezt követően alapított határon átnyúló együttműködéseknél több olyan eset is előfordult, hogy kifejezetten az Interreg programokhoz való hozzájutást tűzték ki célul a partnerrégiók – tehát erre alapozták az együttműködést.

A munkabizottságok, a közös célok és együttműködési területek elemzése nyomán kiderült, hogy az eddig a vizsgálatba bevont határon átnyúló együttműködések esetében kiemelkedő szerepet kapnak a kultúra, turizmus és infrastruktúra területei.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az eurorégiók csoportosítása, a kategóriák tematikus felállítása rávilágít az egyes együttműködések sajátosságaira, összehasonlíthatóvá és versenyztethetővé teszi azokat az európai térben. A vizsgálatba bevont határon átnyúló együttműködések esetében világossá vált, hogy a földrajzi helyzet és a határszakaszok jellege által okozott determináltság kiegészül a tagországok Európai Unióhoz való csatlakozási folyamatban való részvételével. Jelen tanulmány ennek az eurorégiók számára gyakorolt hatását igyekezett szemléltetni. Megállapítást nyert, hogy az EU bővítési folyamatai ösztönző hatással voltak és vannak az eurorégiók alapításához. Erre szolgált példával az eurorégiók országokénti kategorizálása, ahol kiderült, hogy a 2004-es ötödik bővítésben résztvevő országok esetében minél több szomszédos országa van egy adott országnak, annál magasabb a részvételi aránya az eurorégiós együttműködésekben. Az eurorégiók száma szintén jellemző értékeket mutat fel a határtípusok szerinti kategorizálási rendszerben, ahol a régi tagállamok közötti határok mentén és az új tagállamok külső határainál általában a 2-3 eurorégió a jellemző, míg az új tagállamok közötti határok mentén és a régi tagállamok külső határai mentén a magasabb, akár 10, eurorégió megjelenése is előfordul. A különbség egyértelműen rávilágít a régi és az új tagállamok közötti különbségekre az eurorégiók földrajzi helyzetét és sűrűségét illetően.

Az egyes országok viszonylatában is megfigyelhető néhány kiugró jelenség. Németország a legaktívabb a határon átnyúló együttműködésekben való részvételt tekintve, ami szoros összefüggésben áll azzal, hogy a legnagyobb népességszámmal és legtöbb szomszédos országgal rendelkezik, az EU alapító országai közé tartozik. A másik kiemelkedő példa Svédországgé, amely amellett, hogy Európa a leghosszabb szárazföldi határral rendelkező országa, emellett az együttműködésekben való részvételi intenzitásával ebben a viszonylatban Európa egyik motorjának tekinthető. Egyidejűleg hidat is jelentve az EU és Norvégia között, illetve az EU és a skandináv államok között.

Az eurorégiók adatlapjai olyan összefüggéseket tártak fel, amelyek eddig csupán sejtethők voltak, de az elemzés eredményeképpen alátámasztottá váltak. Ilyen például az alapítási év és a bővítési évek, illetve az Interreg program bevezetésének időpontjai közötti kapcsolatrendszerek, a földrajzi terület nagyságára és az alapítás évére vonatkozó megállapítások.

Összességében megállapítható, hogy a fenti csoportosítási módszereknek köszönhetően a kutatók, elemzők és különböző szakemberek a jövőben könnyebben megtalálják a helyüket az általuk vizsgált határon átnyúló együttműködéseknek, és ugyanakkor az együttműködések is megtalálják helyüket a bővülő európai földrajzi-társadalmi-gazdasági térben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- CZIMRE K. 2005. Euroregionális fejlődés az EU csatlakozás küszöbén – különös tekintettel Magyarországon eurorégióira. *Acta Geographica* 228p.
- BARANYI B. 2007. A határmentiség dimenziói Magyarországon. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2007.

- FEJES ZS. 2010. A határon átnyúló együttműködések jogi és közigazgatási feltételei. Doktori értekezés. Szeged, 2010. p252.
- GABBE J 2006. Legal status of cross-border co-operation structures – past, present and prospects. AEBR, Vilnius, December 2006. Forrás: <http://portal.cor.europa.eu/egtc/en-US/Publications/Pages/welcome.aspx>
- HARDI T. 2001. Az egységes határrégiók kialakulásának feltételei – lehetséges határrégiók a Kárpát medencében. Doktori értekezés, MTA RKK NYUTI, Győr-Pécs, 2001.
- NOVOTNY G. 2006. A határon átnyúló együttműködés sikerének kulcskérdései nemzetközi minták alapján. In: Kaiser Tamás (szerk.): Hidak vagy sorompók? A határokon átvívelő együttműködések szerepe az integrációs folyamatokban. Ú.M.K., Budapest, 2006. 91-120.
- PERKMANN M 2003. Cross-border regions in Europe. Significance and drivers of regional cross-border co-operation'. *European Urban and Regional Studies* 10(2): 153-171.
- RECHNITZER J. 1999. Határ menti együttműködések Európában és Magyarországon. In: Nárai Márta –Rechnitzer János (szerk.): Elválaszt és összeköt – a határ: társadalmi és gazdasági változások az osztrák-magyar határ menti térségben. MTA Regionális Kutatások Központja, Győr-Pécs, 1999. 9-72.
- SÜLI-ZAKAR I. (szerk.) 2003. A határok és a határmentiség az átalakuló Közép-Európában. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2003. p387.
- SÜLI-ZAKAR I., CZIMRE K. 2007. A határon átnyúló (CBC) kapcsolatok Magyarország körül. Debreceni Szemle. Debrecen, 2007/1. pp.27-51.
- AEBR–European Commission: Gyakorlati Útmutató a Határon Átnyúló Együttműködésekhez. Gronau, 1997.
- AEBR–European Commission (eds.): Practical Guide to Cross-border Co-operation. Guide 2000 (German)–Regional Policy, 3rd edition, 2000.
- Eurorégió kártyák – saját gyűjtés az érintett eurorégiók honlapjairól és egyéb internetes forrásokból*